

EN SØMAND

af FIROUZ GAINI

Bilen har haft en særlig status og rolle i færøske ungdomskulturer siden halvfjerdsene. Det er især ungemænd fra traditionelle fiskerfamilier, der har knyttet sig til bilen – som transportmiddel, underholdning og prestigesymbol. I de sidste år er bilkulturens status dog svækket betydeligt. De unge har åbnet øjnene for andre fritidsaktiviteter.

Fra båd til bil

De fleste forbinder Færøerne med fisk og havets brusende bølger. Det vindblæste øsamfund i Atlanten beskrives normalt som hårdføre fiskeres hjemstavn. Men tidene skifter. Og antropologer og etnografer er nødt til at redigere deres eksotiske billede af de ensomme øer i kongerigets udkant. Færinger betragter sig selv som et stolt fiskerfolk, hvis hjerterytme følger havets bevægelser. Det gamle ordsprog siger også, at "bundet er bådløs mand". Uden

båd, intet liv. Atlanterhavet er fortsat færingers største indtægtskilde, lad ingen tvivl være om det, men blandt de yngre generationer har livet som fisker og fanger i de sidste år mistet sin kulturelle status. Unge mænd, hvis største drøm tidligere var at blive selvstændige bådejer, nærer en langt større interesse for biler og landeveje i dag. Det lyder måske ironisk, at introduktionen af motor køretøj skal repræsentere en revolutionerende forandring på små klippeøer, hvor afstanden til nær-

GÅR I LAND

meste kyst aldrig overstiger ca. fem kilometer. Men få steder uden for USA bliver bilen for- gudet som på Færøerne. Det ny ordsprog lyder: Bundet er billøs mand!

Unge færing, især drenge fra bygder uden for hovedstadsom- rådet, føler sig ikke rigtig fri og voksne, før de har fået kørekort. De ivrigste teenagere forsøger at få overrækkelsen af det gyldne pas til at falde på selve attenårs- fødselsdagen. Glæden skal ikke udsættes én dag. Mange unge har

i længsel ventet på dette frihedens øjeblik, siden de var ti-tolv år gamle. Dernæst starter karrieren som bilist. Bilen har en række for- skellige funktioner og symboler. For de unge er motorkøretøjet meget mere end et nyttigt trans- portmiddel, der flytter føreren fra A til B. Bilen er et eftertragtet fri- hedssymbol, der giver adgang til de voksnes rækker. Bilen er også for mange af de unge mænd et stærkt maskulinitetssymbol. Bilen gør uskyldige drenge til frygtløse mænd. Bilnøglen åbner porten ind

til en underholdende og sensuel livsstil med nye sociale netværk. Det er naturligvis ikke kun på Færøerne, at unge mænds livsstil og værdier knyttes til smarte biler og høj fart. Ungdomsforskeren Kevin Mogensen (2002) har for eksempel skrevet om mænd og risikokørsel i Danmark. Og sociolo- gen Heli Vaaranen (2004) har skrevet om arbejderklassedrenge og organiserede bilræs i dagens Finland. Selv har jeg forsket i bi- lens status i færøske ungdomskul- turer siden 2006 (Gaini 2009).

Leg og alvor

Det var i halvfjerdsene, at privatbilen virkelig kom på banen på Færøerne. Infrastrukturen med asfalterede veje og gader, broer og tunneler blev samtidig kraftigt udbygget over hele landet. De små bygder i periferien fik nu i bogstavelig forstand kontakt med omverdenen. Denne moderniseringsproces havde meget stor indflydelse på børne- og ungdomslivet. Det utæmmede Atlanterhav, tusind års hovedfærdselsåre, blev i høj grad erstattet af moderne hjulbaseret trafik på landjorden. Således var havets mange farer og lune temperament mirakuløst overvundet. Men dette gælder naturligvis kun for en begrænset del af hverdagslivet og arbejdslivet. En stor del af den mandlige befolkning på Færøerne, især i bygderne, arbejder fortsat på fragt- og fiskeskibe, der sejler på verdens syv

oceaner. Men disse unge mænd har, ironisk nok, samtidig nøglerne til de dyreste og mest opsigtsvækkende biler på øerne. I grunden danner de unge fiskere fra bygderne ofte inderkredsen i ungdommens bilkultur. Jeg har andre steder defineret gruppen som Atlantens cowboys. Denne bilfikserede ungdomsgruppe havde sin guldalder i firserne og starten af halvfemserne.

Der gik desværre ikke lang tid før de første alvorlige ulykker på landevejene indtraf. Trafiksikkerhed havde ingen almen prioritet i startfasen. Det ene tragedie fulgte den anden, og unge færingar var markant overrepræsenterede i ulykkesituationer – både som syndere og ofre. Især de unge mandlige førere blev stemplet som hensynsløse egoister med benzin i blodet. Erfaringerne viser, at det er en næsten håbløs opga-

ve at ændre de værste fartdjavles risikoadfærd og livsstil. De fortsætter livet på overhalingsbanen, selv efter at nære venner mister livet i ulykker på vejene. Unge mænd, som jeg har interviewet, nævner ofte adrenalinrusen eller kicket, som bilens høje fart giver dem. De fleste påpeger dog samtidig, at samfundets massive fordømmelse af unge mandlige bilister er dybt uretfærdig. De føler sig ikke som syndere. De siger, at forældre og andre voksne ikke forstår de unges kultur og værdier. Bilen kan siges at udfylde et vakuum hos bygdeungdommen, der intet andet har at foretage sig i aften- og nattimerne. En stor del af bilkørselen foregår uden konkret mål og mening i aften- og nattimerne.

Biltur og bilræs

Drømme om biler er også et ønske om at blive accepteret blandt

jævnaldrende venner og bekendte. Mange unge teenagere, især piger, har været en del af bilkulturen helt fra elleve-tolv-års-alderen. De har deltaget som udvalgte passagerer på bagsædet af biler, der ruller gennem byens mørke gader og gyder, mens popmusikken drøner ud af store højtalere. De unges bilture repræsenterer et kulturelt ritual med mange interne meninger og symboler. Bilen kører frem og tilbage på et par korte vejstrækninger, ofte flere timer af gangen, mens de unge passagerer snakker sammen og lytter til musik. Samtidig foregår en heftig kommunikation mellem biler, der mødes på vejen. Lys blinker, og horn hyls. Der aftales eventuelt at mødes på et parkeringsområde, hvor piger og drenge fra flere biler uforstyrret kan snakke sammen. De fleste førere er unge mænd, og de fleste bagsædepas-

sagerer er piger. Meget få personer kører alene (uden passagerer) ved disse nøje planlagte sammenkomster i det offentlige rum. Alle spillets deltagere sidder ikke inden for bilruderne. Langs fortovet slentrer også unge mennesker, som oftest små venindegrupper, der vækker stor opmærksomhed blandt bilisterne. Pigerne vil gerne have en køretur, men ikke med hvilken som helst chauffør.

Bilen er et mødested for ungdommen, der mangler andre mødesteder i sit nærmiljø. Bilen kan give frihed fra forældres nærvær og overvågning. For mange symboliserer den et privatværelse, hvor venskabs- og kærlighedsbånd etableres og vedligeholdes. Desuden indebærer bilen naturligvis en mobilitet, der gør det relativt nemt at besøge venner og slægtninge i nabokommuner. Rurale udkantsområder i Danmark og

andre nordiske lande har meget til fælles med de færøske bygdesamfund. Bilen fungerer som cowboyens hest, der er ejerens uundværlige rejsekammerat. På for eksempel Eysturoy, der har mange mellemstore bygder og et moderne vejnetværk, er bilen en uundværlig bestanddel i erhvert ungt menneskes hverdagsliv. De unge fra Eysturoy er berygtede for deres provinsielle bilkultur. Her er Atlantens cowboys virkelig på hjemmebane. Desværre har bilræs mellem Eysturoys bygder også ført til nogle af de værste dødelige ulykker på Færøerne. Drengene er ofte kreative amatørmekanikere, der fikser og ombygger bilerne uden hjælp. De sænker for eksempel bilens understel, installerer enorme subwoofere, nedtoner rudeme og monterer aluminiumsfælge. Drengene bruger det meste af deres fritid på bilen, der skal

imponere og begejstre ethvert forbigående ungt menneske, når den ruller gennem bygdens gader.

En makaber dans på vejen

De færøske unges værdier og holdninger i forhold til biler og bilkørsel er tæt knyttet til internationale medier og globale kulturelle strømninger. Bilen associe-

føre et spektakulært show, der demonstrerer bilens fire hovedkvaliteter: hastighed, potens, elegance og vildskab. Risikoadfærd er i denne kontekst en helt vidst og intentionel handling, der så at sige er en del af legen. Desuden har film- og musikbranchen, helt siden James Deans fatale sammenstød i 1955, haft en ten-

bygdemænd eller sømænd, der fortsat lever i halvfjerdsere og firserne. For mange piger og drenge, måske specielt i Tors-havn, ligger bilen langt nede på prioriteringslisten. Mange unge piger, som jeg har interviewet, siger også direkte, at mænd med biler ikke er de pigemagneter, de selv bilder sig ind at være. I bygdene er bilen dog fortsat ungdommens favorit, til dels på grund af mangel på andre fritids-tilbud i lokalsamfundet. Bilen er et godt monotont tidsfordriv, når intet andet er på programmet. Endeløse bilture igennem natten i et spinkelt håb om at få en uventet oplevelse. Elvis Presley elskede i sine ungdomsdage i Memphis at køre bilture med kammeraterne. Det var musikerenes bedste alkoholfrie hobby. Ligesom de færøske drenge, så håbede Elvis naturligvis at møde nogle piger og invitere dem med.

res med fantasi, hastighed og fare. Som et vilddyr skal bilen tæmmes af dens mester. Populære amerikanske underholdningsfilm – som *Fast and Furious* – og computerspil – som *Need for Speed* – har haft stor indflydelse på de unges bilkultur. Der er også en række farverige blade og magasiner, dedikeret til den unge bilentusiast, at finde på markedet. De unge oplæres gennem disse medieprodukter i en makaber gadedans fuld af livstruende risikohandlinger. Den unge fører skal helst være i stand til at ud-

dens til at romantisere død og fordærvelse i trafikken. Efter Deans chokerende død blev bilen for mange, ironisk nok, til et symbol på ungdommelig frihed.

Ungdomskulturen på øerne har ændret sig meget i de sidste år. I halvfemserne, efter at nye digitale medier – især internettet – blev introduceret på øerne, sluttede Atlantens cowboys' glansperiode. I dag bliver unge mænd med mørke ombyggede biler med overdimensionerede dæk og neonlys på alle sider ofte ned-sættende betragtet som komiske

Penge, frihed og eskapader

Der er flere årsager til, at unge færinger har været så begejstrede for bilen som transportmiddel, social arena og prestigesymbol. Mange unge, for eksempel fiskere på store trawlere, har i perioder haft større indtægter end bankchefer og toppolitikere på Færøerne. En kombination af ung alder, bosted hos forældrene i periferien og en masse kontanter, giver grobund for en særlig bilkultur blandt de unge mænd. Når de går i land, står bilen og venter ved havnen. Bilturen kan således starte, så snart de har fast under fødderne. Disse unge bilister lever ofte som action-seekers, især i weekenderne, selv om de ofte har baggrund i religiøse konservative arbejderfamilier. For man-

ge af dem er der tale om et slags dobbeltliv. Hjemme er de ansvarfulde fædre og ægtemænd, der deltager ved familiesammenkomster; ude er de er de ungarke i smarte biler, der drøner gennem landskabet. Fritiden går med andre ord primært til bilen og de (mandlige) venner, der ofte er slægtninge og barndomsvenner af samme fiskerfamiliebaggrund. Bilen fungerer ofte som en rullende bar, hvor alle undtagen føreren drikker og fester. Desværre er der også tilfælde, hvor føreren selv er beruset, og det er årsag til en række alvorlige trafikulykker gennem årene.

Unge færingar har nemt adgang til biler. Mange låner uhindret forældrenes bil. Andre arbejder hårdt for selv at investere i en gammel privatbil. Der er også unge, der tager banklån til deres første bilkøb. Børn fra velhavende familier får måske bilen i fødselsdagsgave. Og de yngste, der ikke har kørekort, får siddeplads i vennernes bil. Børn har generelt set meget frie tøjler på Færøerne. I mange familier blander forældrenes sig minimalt i børnenes foretagende. Børn og unge er meget sammen med jævnaldrende, men også med den ældre ungdom, uden for forældrenes rækkevidde. I små byder, hvor alle kender hinanden, føler folk sig generelt trygge, selv om de ikke selv følger godt med i børnenes bevægelser og aktiviteter. Unge, der kører biltur om natten, gør det ofte, uden at forældrene er vidende om dette. Det er især arbejderfamilier fra bygderne, der meget tidligt giver børn stor frihed til at gå ud om aftenen og natten uden særlige begrænsninger og aftaler. Tidlige-

re tog drenge en båd og roede ud på fjorden, uden hjælp fra voksne; nu er det bilen, drengene sætter sig i, når de har brug for en lille eskapade.

Slutnote

I dag er der heldigvis mange unge på Færøerne, der lever et lykkeligt liv uden bilnøgler i lommen. Ungdomskulturene har ændret sig meget siden firserne, og der er i dag langt større variation i de unges værdier, holdninger og interesser. Samfundet er blevet mere mangfoldigt rent kulturelt. Atlantens cowboys har dog fortsat sine enklaver i et landskab, der ellers har flyttet sig over i et nyt og mere globaliseret terræn. De mandlige idealer – maskuliniteten – i samfundet har også ændret sig radikalt de sidste ti år. En mand behøver ikke at vise sin værdi gennem halsbrækkende bilkørsel i nattens mørke. Bilen er i stor grad blevet erstattet af andre sociale arenaer og symboler; for eksempel er flere ungdomsklubber etableret i de større byder. En sømand gik i land og satte sig i en bil. Nu er bilturen for mange omsider ovre. Måske havet alligevel, i det lange løb, bliver Færøernes alfarvej. ■

Referencer:

- Gaini, Firouz. *Bilmentan – ung, ferðsla og trygd. The Road Safety Council. Tórshavn. 2009*
- Mogensen, Kevin. *Livet begynder ved 150 km/t. Center for ungdomsforskning. Roskilde. 2002*
- Vaaranen, Heli. *The emotional experience of class.: Interpreting working-class kids' street racing in Helsinki. I: The American Academy of Political and Social Sciences. Annals 2004 vol. 595. 2004*

FIROUZ GAINI ER SOCIALANTROPOLOG FRA FÆRØERNE MED EN PH.D. AFHANDLING OM FÆRØSKE UNGDOMSKULTURER. HAN HAR STUDERET VED UNIVERSITETERNE I OSLO, KØBENHAVN OG TORSHAVN OG LAVET FELTARBEJDE I NICE I SYDFRANKRIG OG FÆRØERNE. HAN ER I DAG ANSAT VED AFDELING FOR UDDANNELSE, PÅ FÆRØERNES UNIVERSITET OG INTERESSERER SIG BLA. FOR KULTUREL IDENTITET, MEDIER, UDDANNELSE OG MASKULINITET.

